

"ДА СЕ ЈОШ ЈЕДНОМ РОДИМ [...] ОПЕТ БИХ БИЛА БАЛЕРИНА"

Свенка Савић, *"Ерика"* (Ерика Марјаш), Нови Сад: Футура публикације / Удружење "Женске студије и истраживања", 2018, 196 стр. [ISBN 978-86-7188-180-7; COBISS.SR-ID 325425927, илустровано, латинично издање; формат 17x22cm, тврди повез]

*

"Да се још једном родим [...] истим бих путем кренула" - есенцијални је став аутоперцепције Ерике (Ержебет) Марјаш којим она крунише свој закључак о себи: "могу рећи да сам срећна" (Савић 2018: 5). То читамо на самом почетку *"Ерике"* - још једне изузетне монографије Свенке Савић о успешним и оствареним женама са нашег поднебља. Фактографијом пребогат, овај неконвенционални животопис аргументовано сведочи о респектабилном, плодном раду и испуњеном животу прослављене примабалерине Српског народног позоришта у Новом Саду из друге половине 20. века.

Монографски омаж изванредној новосадској балетској уметници Ерики Марјаш, Свенка Савић је живо осликала мултидимензионалним и полифоним приступом, а интересантно, питко и лепршаво! Стога је ова монографија много више од стереотипних хронобиографија које се приређују на уобичајен начин у поводу годишњица и јубилеја. Ево и због чега:

У композиционом смислу, дискурс животописа је изузетно вешто експлициран кроз неколико тематских и подтематских прстенова, а у сваком од њих је фокусиран одговарајући доминантан аспект Ерикиног живота, праћен хронолошком техником. При томе се, поменути тематски прстенови, међусобно пластично преплићу и синергијски обогаћују укупну информативност текста, захваљујући, пре свега, одлично одабраној дијалогској презентације наративног ткива. Наиме, дијалогска експликација дискурса је доминантан артикулатор садржаја, са свим карактеристикама хибридног интервјуа: функционалном комбинацијом добро вођеног класичног интервјуа, интервју-портрета, интерпретативног и наративног интервјуа. Поменута дијалогска форма омогућила је ауторки књиге да укрсти различита гледишта о појединим аспектима Ерикиног живота и радата, те да, у позитивном смислу, колажира рашомонску полифонију виђења и мишљења о Ерики Марјаш као уметници, стручњаку и професионалцу у домену уметничке игре, оствареној и срећној жени. При свему томе, дискурс је пун живости и стилски пластично вибрира у завосности од личног стилског печата учесника у дијалогским облицима наративне експликације садржаја.

Из тако богатог дискурса, на почетку животописа, сазнајемо битне моменте из Ерикиног детињства који су поставили чврсте темеље њеној будућој успешној каријери. Ту је реч о њеном школовању и почецима њене уметничке игре. Између осталог, сазнајемо да је прво сценско искуство стекла у нижим разредима основне школе и то у балетској секцији Пионирског позоришта у Новом Саду; тада је секцију водио балетски играч Борис Радак који је Ерику усмерио у балетску школу, тако да је као десетогодишњакиња почела редовно балетско школовање. У Културно-уметничком друштву „Ђорђе Зличић“ Ерика је играчко искуство стицала у раду са Славијом Маренић. Још је као ученица учествовала у балетским представама СНП: после „ношења тацни“ у III чину *Лабудовог језера* играла је и дамице. Државну позоришну

школу – Балетски одсек у Новом Саду у класи Маргите Дебељак, Ерика Марјаш је завршила 1961. године. Краће време се усавршавала у Кану (Француска) код Розеле Хајтауер (R. Hightower) 1972. У том сегменту Ерикине биографије сазнајемо да је, осим балета, њене главне љубави и преокупације, она имала аспирације и према другим активностима: у младости је обожавала спортско јахање; бавила се манекенством, а опробала се и у кинематографији. Играла је у филмовима *Љубав и мода*, Љубомира Радичевића, *Рат* Вељка Булајића, *Доручак Са Ђаволом* Мирослава-Мике Антића.

У посебном одељку монографије, ненаметљивом хронологијом, дат је детаљан преглед пребогате професионалне играчке каријере Ерике Марјаш: од почетнице до прве балерине и вишеструке директорке Балета Српског народног позоришта у Новом Саду. Примера ради, током двадесет играчких сезона у Балету СНП (1961-1981) Ерика Маријаш је, махом у главним улогама класичног балетског и југословенског репертоара, савременог и модерног балетског израза - партиципирала у око 50 балетских репертоарских јединица. Међу њима, ретко је која била реинсталација класике попу "Жизеле" из 1967, 1971, 1973. и 1977. године (спрам Савић 2018: 59, 60). Дакле, стално у новим улогама, пред новим изазовима, новим уметничким трагањима! Стога је Ерика у уметничком смислу, била увек свежа, нова, а плесачки врхунски спремна, са изузетном драмском снагом и зрелом интерпретацијом улога. Фактографија¹, већ на први поглед, указује на то да је Ерика Марјаш, играјући "носеће" роле у балетима СНП, готово две деценије била перјаница и стуб балетског репертоара СНП.

У главној улози Ерика се први пут појавила као Јулија (*Ромео и Јулија*, 1962) у кореографији Георгија Македонског. За остварења у балетима *Агостино* Р. Де Банфилда, *Жар птица* И. Стравинског и *Фантастична симфонија* Х. Берлиоза добила је Октобарску награду града Новог Сада 1970. И стручна јавност и критика и публика сагласни су у процени да је Ерика Марјаш, како је истакнуто и у "Речнику балета" Фердинана Рејна (1980: 249) - изузетне балетске фигуре, сценског шарма, технички спремна, смела у подршкама, речју комплетна сценска уметница. Највише је сарађивала са Георгијем Македонским и Иком Отриним, који је у њој открио модерни сензибилитет (балет $E=mc^2$). Са Вером Бокадоро радила је *Љубав за љубав* и као

¹ Детаљнији преглед остварених балетских улога Ерике Марјаш: *Девојка (На лепом плавом Дунаву)*, *Јулија (Ромео и Јулија)*, *Човекова жена (Човек у огледалу)*, *Оса (Паукова гозба)*, *Вук (Црвенкапа)*, *Ђаволица / Јела (Ђаво у селу)*, *Пепељуга / Добра вила (Пепељуга)*, *Сванилда (Копелија)*, *Русалка (Охридска легенда)*, *Нела (Крчаг)*, *Зобеида (Шехерезада)*, *Жизела (Жизела)*, *Китри (Дон Кихот)*, *Adagio (Симфонија Ц-дур)*, *Девојка ($E=mc^2$)*, *Пролеће: Девојка (Кармина бурана)*, *Франц (Шчелкунчик)*, *Вољена драга (Фантастична симфонија)*, *Мерима (Стамена)*, *Китри (Дон Кихот)*, *Царевна (Жар птица)*, *Срце (Лицитарско срце)*, *Мајка (Агостино)*, *принцеза Аурора (Успавана лепотица)*, *Дездемона (Отело)*, *Лизет (Враголанка)*, *мачка-Агата (Госпођице са кровова)*, *Кармен Циганка (Кармен: Бизе-Шћедрин)*, *Кармен (Кармен: Шћедрин)*, *Рајмонда (Рајмонда)*, *Есмалда (Есмалда)*, *Силвија (Силвија)*, *Теута (Теута)*, *Клоринда (Двобој)*, *Млинарица (Тророги шешир)*, *Пријатељица ноћи (Рапсодија у плавом)*, *Беатриче (Љубав за љубав)*, *Болеро-девојка (Болеро)*, *Одилија/Одета/Принцеза (Лабудово језеро)*, *Девојка (Спирале -ТВ балет у продукцији Телевизије Нови Сад, 1982)*. Спрам Савић 2018: 59-60.

Беатриче успешно гостовала по позиву у Большом театру у Москви. Улогама Одете-Одилије у *Лабудовом језеру* Ерика Марјаш се, 1981. године, опростила од сцене, да би се, убрзо, успешно ангажовала на креативним пословима за добробит балетске уметности и балетског ансамбла СНП.

Монографија сведочи о плодном раду Ерике Марјаш као директорке балетског ансамбла СНП. Ту дужност је обављала у три наврата (1982-1983, 1994-1999, 2004-2005) давши трајни допринос развоју не само статуса балета као театарског жанра у СНП, већ и статуса балетске уметности на југословенском простору. Наиме, под њеним руководством, Балет је конституисан као самостална организациона јединица СНП, равноправна са друге две, Драмом и Опером под заједничким кровом СНП. Подржала је важне иновативне процесе у домену плесне уметности попут "Форума за нови плес" и стандардизације језика уметничке игре (видети: Савић 2018: 125-128). Под њеним руководством покренута је пракса објављивања монографија балетских играча који су трајно обележили рад ансамбла балета СНП. Такође, у време када је Ерика Марјаш на дужности директорке балета, обновљен је и оживљен рад Удружења балетских уметника Војводине, са свим добробитима које тај рад носи како за саме играче, тако и за балетску уметност (видети: Савић 2018: 130-131).

Монографијом је обухваћен богат преглед "медијских одјека" који су у жижи пажње имали Ерикин професионални рад: знатан број критика са премијера и гостовања објављених у дневној штампи; интервјуи уметнице у дневној штампи и електронским медијима; ту су и детаљни подаци о филмским и видео записима насталим о Ерикином уметничком раду и поводом њега. На пример, Телевизија Нови Сад је снимила *Портрет Ерике Марјаш*; сачувано је седам видео и четрнаест филмских записа. Животопис, такође, доноси евиденцију и комплетне податке о око стотинак текстова о Ерици који су, у периоду 1958-2018, објављени у медијима, пре свега у дневној штампи, периодици, стручној литератури и енциклопедијама (спрам Савић, 2018: 174-191).

На завидну ликовну опремљеност ове монографије нарочито указује чињеница да је животопис целом структуром богато илустрован упечатљивим фотосима из битних момената Ерикиног живота, као и посебан блок одабраних фотоса Ерике Марјаш (Савић 2018: 97-122) који сведочи о њеним многобројним талентима, афинитетима, али и свакодневном раду; видимо њене фотографије са: спортског јахања, балетске едукације, балетских проба (нпр. фотос са Милорадом Мишковићем - Савић 2018: 134); Ерикине фотографије из домаћих филмова "Љубав и мода", "Доручак са Ђаволом". Око плене фотографска сведочења о Ерикиним главним улогама у балетима класичног репертоара: "Жизела", "Ромео и Јулија", "Копелија", "Успавана лепотица", "Пепељуга", "Есмералда", "Силвија", "Шехерезада", али и у балетима савременог плесног израза, попут "Демона зла", "Љубав за љубав", "Госпођице са кровова", "Пасион" и другим. Дабоме, ту је и њена незаборавна фотографија у улози Одете, из трећег чина "Лабудовог језера" П. И. Чајковског (94). Извесне фотографије буде сећања и на њене партнере са којима је играла; између осталих то су: Раде Вујић, Бора Младеновић, Борис Тонин, Владимир М. Покорни, Растислав Варга, Живојин Новков, Јован Сувачарев, Гаврило Грујић, Алексеј Лазаров, Драган Сеферовић.

У посебном одељку књиге, реч је дата Ерикиним колегама-играчима, партнерима, другим уметницима и посленицима са којима је Ерика сарађивала: кореографима, композиторима, редитељима, управницима театра и балета. Сви они сликовито реконструишу своја сећања о пријатној професионалној сарадњи са Ериком Марјаш. Тако, између осталих, о Ерици говоре: Душан Белић, Вера Бокадоро, Стеван Дивјаковић, Жарко Миленковић, Љиљана Мишић, Ико Отрин, Владимир М. Покорни, Растислав Варга, Зоран Мулић, Добрила Новков, Бора Младеновић, Љубица Шугић.

Изванредну, плодну и успешну каријеру Ерике Марјаш пропратиле су и многобројне награде и признања, попут Повеље СНП (1972), Октобарске награде града Новог Сада (1970), Ордена заслуге за народ са сребрном звездом (1986), Повеље са плакетом "Јована Ђорђевића" СНП (1986), Награде Удружења балетских уметника Србије за животно дело (2006).

У монографији читамо и детаљне информације о текстовима "трајног наслеђа" који у фокусу пажње имају дело Ерике Марјаш, попут одредница у енциклопедијама и сличним издањима. Тако, на пример, одредницу о Ерици Марјаш налазимо у "Srpski Who is who 2011-2013", електронској енциклопедији "Википедиа", "Речнику балета" Фердинана Рејна, "Енциклопедији Новог Сада", те у "Енциклопедији Српског народног позоришта" (електронски формат на сајту СНП).

Поводом својих уметничких јубилеја Ерика Марјаш је примала и знатан број телеграм-честитки од својих колега, али и посленика из света културе и уметности, који су респектовали њене уметничке домете. И ти телеграми нашли су своје место у прилогу монографије, употпуњујући пребогати уметнички колаж о Ерици Марјаш.

Сегмент монографије "Биограм (1941-2018)", у виду закључне рекапитулације круцијалне фактографије, обједињује битне податке из професионалне каријере и, за Ерику Марјаш, важне чињенице из приватног живота.

Истакнимо да монографију визуелно освежава и информативно веома обогаћује око осамдесетак црнобелих фотографија из личне документације уметнице и из Архива СНП. Фотоси су ауторство фотографа: Гаврила Грујића, Руже Ђирић, Јована Ползовића, Миомира Ползовића, Бранислава Лучића, Стевана Лазукића и Ане Лазукић. Импресионистички фото на предлисту монографије снимио је Петар Станишић. Ту су и други ликовни прилози, попут табела, који прегледно и есенцијално документују фактографију дискурса. Осим већ поменутих личних фотографија Ерике из различитих периода и фаза живота и рада, фотографија насталих у радној средини у контексту позоришног, балетског и сценског живота, те Ерикиних фотографија из филмова и ТВ записа у којима је партиципирала - ту су и фотографије: признања, повеља; захвалница и диплома која је Ерика Марјаш добила; потом фотоси појединих плаката, програмских афиша са представа у којима је учествовала; фотографије Ерикиних партнера, колега и колегиница те њених других сарадника из разних домена културе, образовања и уметности, с обзиром на то да је Ерика била изузетно активна на многим пољима друштвеног и културног живота.

Информацијама пребогату, занимљиву и занимљиво обликовану монографију прати исцрпна литература са изворима, као и врло сведена белешка о ауторки књиге "Ерика" - Свенки Савић, професорки емеритусу.

Да резимирамо, рецензенткиње монографије: проф. др Весна Крчмар, проф. др Вера Обрадовић, др Данијела Радовић и проф. др Вера Васић - имале су велико задовољство да "Ерику" препоруче за штампу, као изузетно штиво љубитељима балетске умерности, али и као важно сведочанство које употпуњује слику о статусу балета СНП и балетске уметности у Србији у другој половини 20. века, у којој је Ерика Марјаш, "очаравањем игром док је за нас плесала" - била њена значајна перјаница (Савић 2018: 2)!

др Софија Кошничар, редовни професор у пензији
Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет